

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ԱՐԵՎԵԼԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

(Գիտական հոդվածների պարբերական ժողովածու)

№ 12

***Նվիրվում է պրոֆեսոր Գուրգեն Մելիքյանի ծննդյան
80-ամյակին***

**ԵՐԵՎԱՆ
ԵՊՀ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
2016**

ЕРЕВАНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ

ВОПРОСЫ ВОСТОКОВЕДЕНИЯ
(Периодический сборник научных статей)
№ 12

*Посвящается 80-летию профессора
Гургена Меликяна*

Ереван
Издательство ЕГУ
2016

YEREVAN STATE UNIVERSITY

PROBLEMS OF ORIENTAL STUDIES

(serial scholarly journal)

№ 12

*Dedicated to the 80th birthday anniversary of professor
Gurgen Melikyan*

YEREVAN
YSU PRESS
2016

**Հրատարակվում է Երևանի պետական համալսարանի
արևելագիտության ֆակուլտետի
գիտական խորհրդի որոշմամբ**

Ժողովածուի 12-րդ հատորի հրատարակումը ԵՊՀ
արևելագիտության ֆակուլտետի պրոֆեսորասախոսական
անձնակազմի համեստ նվերն է պրոֆեսոր
Գուրգեն Մելիքյանի ծննդյան 80-ամյակին

Խմբագրական խորհուրդ՝

- Մելիքյան Գուրգեն - Բ. գ. թ., պրոֆեսոր (*նախագահ*)
Ասատրյան Գառնիկ - Բ.գ.դ., պրոֆեսոր
Խաչիկյան Մարգարիտա - Բ.գ.դ., պրոֆեսոր
Խառատյան Ալբերտ - պ.գ.դ., պրոֆեսոր,
ՀՀ ԳԱԱ թղթակից-անդամ
Կարաբեկյան Սամվել - Բ.գ.թ., դոցենտ
Հովհաննիսյան Լավրենտի - Բ.գ.դ., պրոֆեսոր,
ՀՀ ԳԱԱ թղթ.-անդամ
Մելքոնյան Ռուբեն - Բ.գ.թ., դոցենտ
(*համարի պատասխանատու*)
Ոսկանյան Վարդան - Բ.գ.թ., դոցենտ
Մարգարյան Լևոն - պ.գ.դ., պրոֆեսոր
Սաֆարյան Ալեքսանդր - պ.գ.թ., պրոֆեսոր
Սաֆրաստյան Ռուբեն - պ.գ.դ., պրոֆեսոր,
ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս
Տոնիկյան Սոնա - Բ.գ.թ., դոցենտ

© ԵՊՀ հրատ., 2016

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ԵՊՀ ՌԵԿՏՈՐ ԱՐԱՄ ՍԻՄՈՆՅԱՆԻ
ՇՆՈՐՀԱՎՈՐԱԿԱՆ ՈՒՂԵՐՁԸ ՊՐՈՖԵՍՈՐ
ԳՈՒՐԳԵՆ ՄԵԼԻՔՅԱՆԻ 80-ԱՄՅԱ
ՀՈՔԵԼՅԱՆԻ ԱՌԹԻՎ 5

ԳՈՒՐԳԵՆ ՄԵԼԻՔՅԱՆԸ 80 ՏԱՐԵԿԱՆ Է 8

ԱՐԱԲԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ
ՍԵՄԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

Դավիթ Հովհաննիսյան
ՖԱԹԻՄԱՆ՝ ՈՐՊԵՍ ՇԻԱՅԱԿԱՆ
ԿՐՈՆԱԴԻՑԱԲԱՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ
ԱՌԱՆՑՔԱՅԻՆ ԿԵՐՊԱՐ 12

Հայկ Քոչարյան
ԻՆՏԵԼԵԿՏՈՒԱԼ ՄԵՆԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆԸ
ՈՐՊԵՍ ՀԱՄԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ԱՌՈՂՋԱՑՄԱՆ
ՀՆԱՐԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆ. ԻԲՆ ԲԱԶԱ 20

Գ. Գևորգյան
Է. Ասատրյան
ՍՈՒԵԶԻ ՃԳՆԱԺԱՍԸ ԵՎ ԵԳԻՊՏՈՍԻ
ՌԱԶՄԱՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՆՈՐ
ԴԵՐԱԿԱՏԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆ ԱՐԱԲԱԿԱՆ
ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ 30

Է. Ասատրյան
ՆԱՍԵՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ. ՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ
ԳՈՐԾԱՌՈՒՅԹ 45

ԹՅՈՒՐՔԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ
ՕՍՄԱՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

Ռուբեն Մելքոնյան

ՎԱԶԳԵՆ ԱՌԱՋԻՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ 1961 Թ.
ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԱՏԱՐԱԾ ԱՅՑԻ ՈՐՈՇ
ՄԱՆՐԱՄԱՍՆԵՐԻ ՇՈՒՐՁ (ԱՐԽԻՎՍՅԻՆ
ՓԱՍՏԱԹՂԹԵՐԻ ԼՈՒՅՄԻ ՆԵՐՔՈ)..... 58

Ալեքսանդր Սաֆարյան

ԹՅՈՒՐՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ՝ ԶԻՅԱ
ԳՅՈՔԱԼՓԻՑ ՀԱՐՅՈՒՐ ՏԱՐԻ ԱՆՑ 67

Լուսինե Սահակյան

ՀԱՄՇԵՆԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԵՌԱԳՐԵՐՈՒՄ 80

Անի Սարգսյան

ԲՆՈՒԹՅԱՆ ԹԵՄԱՏԻԿԱՆ ԲԱՔԻԻ ԴԻՎԱՆՈՒՄ 97

Միրանույշ Գալշոյան

ՕՍՄԱՆՅԱՆ ԿԱՅՄՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ
ԹՈՒՐՔՄԵՆԱԿԱՆ ՑԵՂԵՐԻ ԲՈՆԻ
ՎԵՐԱԲՆԱԿԵՑՄԱՆ ԱՆԴՐԱԴԱՐՁԸ
ՅԱՇԱՐ ՔԵՄԱԼԻ «ՀԱԶԱՐ ՈՒ ՄԻ ՑՈՒԼԵՐԻ
ԼԵԳԵՆԴԸ» ՎԵՊՈՒՄ 109

Նաիրա Գինոսյան

ՀԱՅԵՐՆ ՕՍՄԱՆՅԱՆ ԿԱՅՄՐՈՒԹՅԱՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ
ԿՅԱՆՔՈՒՄ (XIX ԴԱՐԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ԿԵՍ –
XX ԴԱՐԻ ՍԿԻՋԲ) 120

Արա Ազատյան

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐԱՊՈԼԻ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐԸ ՀԱՅ
ՊԱՏՄԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ 139

Արթուր Դումանյան
ԲԱՆԱԿԻ ԴԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻԱՅԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ
ԿՅԱՆՔՈՒՄ 1920-1970-ԱԿԱՆ ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻՆ.
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱԿՆԱՐԿ 158

Արշակ Գևորգյան
1960 Թ. ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱԿԱՆ
ՀԵՂԱՇՐՋՄԱՆ ԱՄՆ-Ի ՆԵՐԳՐԱՎՎԱԾՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՐՑԻ ՇՈՒՐՋ 180

Հայկ Մարգարյան
ԹՈՒՐՔԻԱՅԻ ԽՈՇՈՐ ՔԱՂԱՔՆԵՐԻ ՄՈՒՆԻՑԻՊԱԼ
ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ
ԵՐԿՐԻ ՕՐԵՆՍԴՐԱԿԱՆ ԱԿՏԵՐՈՒՄ ԿԱՏԱՐՎԱԾ
ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱՏԵՔՍՏՈՒՄ 196

Նաիրա Պողոսյան
ՌՈՒՄ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԱՐՏԱՑՈՂՈՒՄԸ ԱՀՄԵԴ ՋԵՄԱԼ ՓՈՇԱՅԻ
ՀՈՒՇԵՐՈՒՄ 208

Լիլիթ Մովսիսյան
ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ
ԷԼԵԿՏՐՈՆԱՅԻՆ ԼՐԱՏՎԱՄԻՋՈՑՆԵՐԻ՝
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՎ ՌԱԶՄԱԿԱՆ ԲՆՈՒՅԹԻ
ՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒՄՆԵՐԻ ԲԱՌԱՊԱՇԱՐԱՅԻՆ
ՊԱՏԿԵՐԸ 217

Ժալդաս Աղիբաև
ՂԱԶԱԽՍՏԱՆ-ՀԱՅԱՍՏԱՆ. ՄԻՋՊԵՏԱԿԱՆ
ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ
ՈՒՂՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ (ռուսերեն) 225

ԻՐԱՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

Գուրգեն Մելիքյան
«ՓԻՅԱԹԱԹԱՆ ՓԻԼԸ ՂԱՆԴԱՂՈՒՄ» ԱՐՑԱԽԻ
ԲԱՐԲԱՌՈՒՄ ՄԻ ՔԱՆԻ ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ
ՓՈԽԱՌՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՇՈՒՐՋ 236

Վարդան Ոսկանյան
ՈՐՈՇ ՀԱՅԿԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
ԿՈՎԿԱՍՅԱՆ ՊԱՐՍԿԵՐԵՆՈՒՄ 240

Հասմիկ Կիրակոսյան
ԲԱՐԲԱՌԱՅԻՆ ՄԻԱՎՈՐՆԵՐ ԻՐԱՆԱԿԱՆ
ՏԵՂԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒՄ 249

Քնարիկ Միրզոյան
Թադևոս Չարչյան
ՈՐՈՇ ՊԱՐԿԵՐԵՆ ՓՈԽԱՌՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
ԹԱԹԱՐԵՐԵՆՈՒՄ (անգլերեն) 255

Արտյոմ Տոնոյան,
Հովհաննես Մարգարյան
ՀԵՏՄԱՐՋՊԱՆԱԿԱՆ ԱՂՎԱՆՔՈՒՄ «ՔՈՒՐԴ»
ԱՆՎԱՆ ՄԻ ՔԱՆԻ ԱՐԱԲԱԿԱՆ
ՀԻՇԱՏԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԽՆԴԻՐԸ 262

Ահարոն Վարդանյան
ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԲԱՐԲԱՌՈՒՄ ՆՈՐ ԻՐԱՆԱԿԱՆ ՈՐՈՇ
ՓՈԽԱՌՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՇՈՒՐՋ 273

Թերեզա Ամրյան

ՍՈՒՖԻԱԿԱՆ ՍԻՐՈ ԵՎ ԱՐԲԵՑՈՒՄԻ ԳԱՂԱՓԱՐԸ
ԵԶԴԻԱԿԱՆ ԿՐՈՆԱԿԱՆ ՀԻՄՆԵՐՈՒՄ 281

Սվետլանա Հարությունյան

ԶՐԱԴԱՇՏԱԿԱՆ ՏՈՆԱՑՈՒՅՑԸ ԵՎ ԳԼԽԱՎՈՐ
ՏՈՆԵՐԸ 295

Լիլիթ Սաֆրաստյան

ԻՐԱՆԱԿԱՆ ՎՏԱՐԱՆԴԻ ԿԻՆՈՅԻ ՆՈՐԺԱՄԱՆԱԿՅԱ
ԸՆԿԱԼՈՒՄՆԵՐԸ. ՄՈՀՍԵՆ ՄԱԽՄԱԼԲԱՖ, ՇԻՐԻՆ
ՆԵՇԱՏ 304

Գառնիկ Գևորգյան

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՎԵՊԻՑ (ԴԱՍԹԱՆԻՑ)
ՊԱՏՄԱՎԵՊ 320

Հովհաննես Խոբիկյան

ԿԱՐԻԱՆ ԱՔԵՄԵՆՅԱՆ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ
ՎԱՐՉԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՒՄ 331

Արմեն Իսրայելյան

ԻՐԱՆԻ ՏԱՐԱԾՔԱՅԻՆ ԱՄԲՈՂԶԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆԸ
ՍՊԱՌՆԱՑՈՂ ՄԱՐՏԱՀՐԱՎԵՐՆԵՐՆ ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ
ՀԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆԻՑ ՀԵՏՈ 344

ԳՈՒՐԳԵՆ ՎՐԵԺԻ ՄԵԼԻՔՅԱՆ 355

ՊՐՈՑԵՍՈՐ ԳՈՒՐԳԵՆ ՎՐԵԺԻ ՄԵԼԻՔՅԱՆԻ
ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՎ ՄԵԹՈԴԱԿԱՆ
ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԻ ԸՆՏՐԱՆԻ 367

ԲԱՐԲԱՌԱՅԻՆ ՄԻԱՎՈՐՆԵՐ ԻՐԱՆԱԿԱՆ
ՏԵՂԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒՄ

Բանայի բառեր՝ իրանական տեղանուններ, բարբառներ, բառապաշար, տեղանվանահիմք, «տեղ» իմաստային դաշտ, հին պարսկերեն

Իրանական տեղանվանական համակարգը, պայմանավորված բարբառային լեզվանյութի ներգրավվածությամբ, բնորոշվում է յուրահատկությամբ և տեղանվանակերտ բառապաշարի հարստությամբ: Տեղանվանահիմքերի ու տեղանվանակերտ ածանցների մեջ իրենց կայուն տեղն ունեն «տեղ» իմաստային դաշտին պատկանող միավորներն ու ցուցիչները՝ «վայր, քաղաք, գյուղ, բնակավայր, ավան» նշանակություններով: Իմաստային այս դաշտին են պատկանում հին պարսկերենում վկայված *vardana-* կամ *vrđana* «քաղաք» բառային բարբառային զարգացումները՝ *barzan*, *varzan*, *golan*, *-verd*, *vālan*, *balan*, որոնք, չնայած ժամանակակից իրանական բարբառներում և լեզուներում լիովին չեն պահպանվել, սակայն շոշափելիորեն վկայվել են տեղանուններում: Հին պարսկերեն այս բառամիավորը, որի ստուգաբանությանը անդրադարձել են մի շարք գիտնականներ¹, ունի լայն վկայվածություն հին և միջին իրանական լեզու-

* Բանասիրական գիտությունների թեկնածու, ԵՊՀ իրանագիտության ամբիոնի դոցենտ: Էլ. փոստ՝ hasmik.kirakosian@ysu.am

¹ Առաջադրվող ստուգաբանությունները ավ. *vərzəzənə*, հյ-արևմտ. *barzan/berzen, varzan* < **varj-* < հնդեվր. **uer-ǵ-* նաև 'h. *u. vardanam-*, սանսկրիտ-*vardhanam*, *Vardhamana-* < **vardh-* < հնդեվր. **uer-dh-*, տես՝ P. Horn, *Grundriss der neupersischen Etymologie*, Strassburg, 1893, p. 199; Robert A. Hall, Jr., “The Etymology of OP *vardanam*”, *Language*, vol. 12, No. 4, 1936, pp. 297-299; նաև՝ M., Hassandoust, *En Etymological Dictionary of the Persian Language*, v. 1, Tehran, 2002, pp. 445-446, կլն:

ներում, հմմտ.՝²հ. պ. *vardana*⁻³, ավ. *varəzāna*, *vərazəna*-, *vəraz*- «բնակավայր»⁴, մ. պ. *wālan*⁵, մ. պ. սաղմոսներում՝ *gulan*⁶, խորեզմ.՝ *wžnyk*, ժամանակակից իր. բրբռ., հմմտ.՝ օս. (դիզ.) *ærwəz* (**vraza*-) «խումբ, հոտ», (իր.) *ræez*, (դիզ.) *iræz* «ամառային բնակատեղի»⁷, գազի *vārzin*, *bārzān* «փողոց, թաղամաս»: Հյուսիսարևմտյան *vřzana* → *barzan*ի հարավ-արևմտյան *vardana*- բառաձևերը Այլերսը վերագրում է հնդեվրոպական այն բառերի խմբին, որոնց մոտ կատարվել է «քաղաք» → «շրջակայք, ցանկապատված տեղ» իմաստային նեղացումը և որը համեմատելի է օրինակ հին իր. *dahyu*- «երկիր, գետին» → պրսկ. *deh* «գյուղ» կամ հին իր. *xšaθra* «թագավորություն» → պրսկ. *šahr* «քաղաք» և այլ ձևերի հետ⁸: Պարսկերենում հյուսիսարևմտյան *barzan* միավորը «ավան, փողոց» նշանակությամբ վկայվել է դեռևս դասական գրականության մեջ՝ Ֆիրդուսի, Ռուդաֆի ևլն («šahr o barzan», «kōy o barzan» ևլն) ու միջնադարյան բառարաններում, սակայն տեղանուններում այն պահպանել է իր ավելի լայն՝ «բնակավայր, տեղ» իմաստային տարբերակով:

Իրանի տեղանուններում այս բառաձևի բարբառային ընդգրկվածությունը քննարկենք հետևյալ անուններում⁹.

Varzan¹⁰ – գյուղանուն է Ալբորզ նահանգի Ադրան դեհեստանում, Դամեղան շահրեստանի Ռուդբար դեհեստանում, Մազան-

² Հապավումների ցանկ՝ հմմտ. – համեմատի՝ թ, հ. պ. – հին պարսկերեն, ավ. – Ավեստայի լեզու, մ. պ. – միջին պարսկերեն, խորեզմ. – խորեզմերեն, իր. բրբռ. – իրանական բարբառներ, օս. – օսերեն, հնդեվր. – հնդեվրոպական, հյարևմտ. – հյուսիս-արևմտյան, պրսկ. – պարսկերեն, ժ. պ. – ժամանակակից պարսկերեն, հին իր. – հին իրանական, թալիշ. – թալիշերեն, գիլ. – գիլաներեն, հյ. – հայերեն, սողդ. – սողդերեն, ժ. պ. – ժամանակակից պարսկերեն:

³ St u R. G. Kent, *Old Persian*, New Haven, 1953, p. 207; W. Brandenstein- M. Mayrhofer, *Handbuch des Altpersischen*, Wiesbaden, 1964, p. 151; ևլն:

⁴ St u Chr., *Bartholomae, Altiranisches Wörterbuch*, Strassburg, 1904, p. 1424.

⁵ St u D., N., Mackenzie, *A Concise Pahlavi Dictionary*, London, 1971, p. 86.

⁶ St u H., W., Bailey, “Armeno-Indoiranica”, *Transactions of the Philological society*, Oxford, 1956, p. 114

⁷ St u B., И. Абаев, *Историко-этимологически словарь осетинского языка*, Москва- Ленинград, т. 1, 1958, с. 185; т. 2: 397f.

⁸ St u W., Eilers, “Barzan”, *El*, vol. III, Fasc. 8, 1988, p. 839.

⁹ Տեղանունների համար աղբյուր է ծառայել Դեհխոդայի բառարանը:

դարանի Նուր շահրեստանում ևլն, նան՝ **Varzān** Գիլանի Թավալեշ շահրեստանում: Բոլոր այս տեղանուններում քննարկվող բառամիավորն է՝ «բնակավայր, գյուղ» նշանակությամբ:

Varzana¹¹ – այս տեղանունը ևս հաճախադեպ է՝ Ղոմ, Գուլիսթան, Իսֆահան շահրեստաններում, նան՝ Իսֆահանում **Pol-e Varzana** (պրսկ. pol «կամուրջ») տեղանվան մեջ: Տեղանունը վերականգնվում է մ. իր. *varzanak <*wřzanaka- ձևով և նշանակում է «փոքր գյուղ»:

Vazvān– բնակավայրը գտնվում է Իսֆահան նահանգի Մեյմե շահրեստանում՝ Իսֆահան-Թեհրան ճանապարհին: Այս բնականվան համար առաջարկված բացատրությունը՝ vaz- <vazidan«փչել» բայի ներկայի հիմք և -vān< -bān «պահպանող, պահող» ածանցից¹², կարծում ենք, անընդունելի է: Տեղանունը վերականգնվում է *warza-wāhana-ձևով, որի առաջին բաղադրիչը քննարկվող բառույթն է «գյուղ» նշանակությամբ, իսկ երկրորդ բաղադրիչը *wāhana->* wah- «մնայ, ապրել» ձևին է հանգում, հմնտ. նորպրսկ. vān, հյ. < իր. ավան¹³:varz- > vaz-(-r- ի անկմամբ) շղթան թույլ է տալիս այս համատեքստում քննարկել նան **Vazmiyān** (Իլամ), **Vazvār** (Բեհշահր), **Vaznā** (Դեմավենդ), **Vazeh** (Իսֆահան) տեղանունները: Նույն բացատրությամբ, սակայն հավելյալ -aq< -ak վերջածանցավոր ձև է Կենտրոնական նահանգի Դեհշալ շահրեստանի **Vazvānaq** տեղանունը: Իսֆահան նահանգի Ֆերիդունշահր շահրեստանի **Vazvah** տեղանունը նույնպես այս շարքին պետք է դասել, որի երկրորդ -vah բաղադրիչը հանգում է մ. պ. weh <հին իր. *vahyah- «ավելի լավ» >vahu-«լավ» ձևին և քննարկվող անունն էլ ունի «լավ բնակատեղի» նշանակությունը: Այս բառույթով կազմված քննարկվող մյուս տեղանունն է **Xvarzan**-ը: Այս անունով գյուղեր կան Արաք շահրեստա-

¹⁰ Այս գյուղանունը տես նան՝ Eilers 1988, նույն տեղում:

¹¹ Տեղանվան մասին տես՝ G. Asatrian, A Comparative vocabulary of Central Iranian dialects, Tehran, 2011, p. 31

¹² Տես՝ M. Mehrivār, Farhang-ejam, nāmhāvaābādihāyeEsfahān, Esfahān, 2001, pp. 845-846. /պրսկ./

¹³ Տես՝ u Asatrian, նույն տեղում:

նի Սարբանդի շրջանում, նաև՝ Բորուջերդ շահրեստանում, իսկ գյուղանվան համար հնարավոր երկու մեկնաբանությունն կա. հանգում է **hu-warzana-* ձևին, որի **hu-* նախածանցն ունի «լավ» նշանակությունը, ըստ այդմ, գյուղի անունն էլ նշանակում է «լավ բնակատեղի»: Տեղանվան մյուս բացատրությունը կապվում է **xwara-warzana-* ձևին, հմմտ.՝ պրսկ. *xwār* «ցածր, ներքև», տեղանունն էլ ունի «ցածրադիր վայրում գտնվող բնակատեղի» նշանակությունը: Արևելյան Ազերբայջանի Քալեյբար շահրեստանի **Barzandiq** տեղանունը մեկնաբանվում է հետևյալ կերպ. *barzan* «տեղ, բնակավայր» և *-diq* < **diyak* (< **diδak* > *dizak*¹⁴) «ամրոց»: Իսֆահան նահանգում Քաշանից 35 կմ արևմուտք է գտնվում **Valom** լեռը, որի անունը, ըստ ամենայնի, հանգում է **wrdana-* նախաձևի **wrdanam* հայցական ձևին¹⁵: Լեռնանուններից այս համատեքստում քննարկենք նաև Իրանիբարձրությամբ երկրորդ **Sabalān** լեռան անունը, որի երկրորդ բաղադրիչ *balān*¹⁶ < **wrdan-* ձևի մեկնաբանության համար օժանդակող նյութ է նաև հայկական աղբյուրներում բացի Սավալան, Սաբալան, Սավելյան, Սեվլան ձևերից վկայված *Սահվարզան*, *Շահվարզան* անունները¹⁷: Հյուսիս-արևմտյան **Sahwarzana-* ձևի առաջին *sah-* բաղադրիչը հնարավոր է հանգում է հին իր. **say-* «սառել, սառույցով պատվել» նախաձևին > **si-ta-* > **sah-* զարգացմամբ¹⁸, որը հնարավոր անվանադրում է լեռան համար:

¹⁴ W., Eilers, *Der Name Demawend*, Archiv Orientalni, XXII, Praha, 1956, pp. 357-358.

¹⁵ Տե՛ս Asatrian, նույնը:

¹⁶ Վերջին վանկի *-ā-* հնչյունը կարելի է պայմանավորել *-ān* հոգնակիակերտի ազդեցությամբ, չնայած նման այլ տեղանուններ ևս վկայված են, հմմտ. **Balān** բնականունը Սանանդաջ, Ահար շահրեստաններում:

¹⁷ Հայկական աղբյուրների բերած այս ձևերը տես՝ А. Амбарцумян, «Область Пайтакаран и гора Сабалан. Филологические и этимологические очерки», Вестник Арменоведения, Ереван, 2016 N2 (11), сс.11-15: Նույն հոդվածում հեղինակը առաջարկում է այս լեռանվան համար «բարձր քար» նշանակությունը՝ «կազմված երկու բաղադրիչից՝ *sag* + *barzān*, *burzān*, ինչը նշանակում է «բարձր սալ, բարձր ապառաժ», որտեղ առաջին բառն է **sag* «սալ» (համեմ. թալիշ. *sag* «սալ», ժամանակ. թալիշ. *səg* «սալ», *səgin* «սալից»), համեմ.-պարս. *sagēn* (*skyn*, *sygyn*) «սալե, սալապատ»), իսկ երկրորդը՝ *barz*, *burz* «բարձր» + տեղի վերջածանց *-ān*» (նույն տեղում):

¹⁸ Հնչյունական այս զարգացումն ունի հավելյալ փաստարկման կարիք:

Golan < *wrdana- ձևը՝¹⁹ *v- >g-հնչյունական փոփոխությամբ, սահմանափակ քանակությամբ, սակայն նույնպես վկայված է Իրանի տեղանուններում: Այսպես, **Šāhgolan** անունով բնակավայրեր կան Մահաբադ շահրեստանում, Չալդերան դեհեստանում: Այս տեղանվան -golan բաղադրիչը կազմության մեջ է մտել *šāh* ձևի հետ, որն այստեղ, կարծում ենք, գործածված է «գլխավոր» իմաստով և գյուղի անունն ունի «գլխավոր գյուղ» նշանակությունը: Քերման նահանգի Ջիրոֆթ շահրեստանի **Golnābad** բնականունը ևս դասվում է այս տեղանունների շարքը, որտեղ *golan բառաձևը կազմության մեջ է մտել բավական տարածում ունեցող -ābad տեղանվանակերտ ածանցի հետ²⁰: **Golankeš** բնականունը Գիլան նահանգի Ռուդբար շահրեստանում կազմված է golan- և -keš բաղադրիչներից, որից առաջինը քննարկվող ձևն է «տեղ» նշանակությամբ, իսկ -keš-ը Իրանի տեղանուններում հանդիպող և տեղանվանակերտ գործառույթ ունեցող «գիրկ» միավորն է, հմմտ.՝ թալիշ., գիլ. *kaš/keš/kəš* «գիրկ, թևատակ, կողք» <հինիբ. *kaša-, հմմտ. նաև մ.պ., ժ. պ. *kaš*, սողդ.՝ *pkšy-/əpkāši* «ձոց, կող» (<*apa-kaša-)²¹, մանիք. մ. պ. *dast-kaš* «ձեռքով ողջունել»²², ևլն:

Vardana- ձևի ածանցումներից է նաև -verd տեղանվանակերտ ածանցը, որը հանդիպում է մի շարք տեղանուններում, հմմտ.՝ **Saharverd, Bāmāverd, Ajverd, Xormaverd**, ևլն:

Այսպիսով, վերոբերյալ տեղանունների քննությամբ ձեռք է բերվում *vrzana-ն *vardana*-բառույթների հնարավոր բարբառային զարգացումների տարբերակները՝ «գյուղ, բնակավայր, տեղ» նշանակություններով:

¹⁹ St' u Eilers 1988: 840.

²⁰ Այս տեղանվան մասին տես նաև՝ Eilers 1956: 353.

²¹ E. Benveniste, Essai de Grammaire Sogdienne, Deuxieme Partie, Glossaire, Paris, 1929, p.208.

²² D. Durkin-Meistererns, Dictionary of Manichaean Middle Persian and Partian, Belgium, 2004, p. 142.

ДИАЛЕКТНАЯ ЛЕКСЕМЫ В ИРАНСКИХ ТОПОНИМАХ

Киракосян Асмик
(резюме)

Лингвистический материал иранских топонимов является источником для выявления диалектных элементов. В статье обсуждаются топонимы, которые содержат диалектные формы древнеперсидской лексемы *vardana*- «город»: *barzan*, *varzan*, *golan*, *-verd*, *vālan*, *balan*. В топонимах имеем диалектные формы этой лексемы, которые, в целом, в современных иранских диалектах не употребляются.

DIALECTICAL LEXEMES IN IRANIAN TOPONYMS

Kirakosyan Hasmik
(summary)

The linguistic material of Iranian toponyms is considered to be a source of analyzing and revealing dialectical elements. The paper is focused on toponyms which concern dialectical forms of Old Persian lexeme: *wardana*- “city”, such as *barzan*, *varzan*, *golan*, *-verd*, *vālan*, *balan*. The dialectical derivations of that lexeme existing in the toponymy generally are out of usage in modern Iranian dialects.